

sed semper visionem claram; ex quo fit, in voluntate etiam non habuisse voluntatem illam efficacem, quæ est per modum usus seu executionis, qua intellectus movetur seu applicatur ad credendum; potuit tamen habere ipsum affectum bene dispositum ad illammet honestatem, quæ est in credendo, et ad obediendum fidei, si oporteret, vel si Deus in tali statu ipsum constitueret. Ex quo ulterius probabiliter sequitur, quod, licet in Christo non fuerit habitus fidei, ille enim proprie et simpliciter dictus est habitus intellectus, habitus tamen, quo voluntas bene disponitur ad obediendum fidei, in illo esse potuit, quia hujusmodi habitus nullam imperfectionem supponit, cum solum bene disponat, et preparat affectum; potest enim aliquis, etiamsi nunquam opus aliquod executurus sit, habere affectum bene dispositum ad honeste exercendum illud opus, si oporteret, præsertim quando ex natura sua subjectum est capax talis actus, et solum ratione status, vel ex defecu materiae illum non efficit. Exemplum esse potest apud D. Thomam, 1 p., q. 95, art. 3, ubi hoc modo constituit poenitentiam et misericordiam in Adamo in statu innocentiae, ut ejus affectus esset bene dispositus ad honestatem harum virtutum, quamvis non posset in eo statu exequi actus illarum, ut ibidem dicit. Simile est in virtute magnificentiae, de qua bene Cajetanus, a. 2, loquitur, et infra aliquid dicemus; actus enim exterior hujus virtutis est effusio magnarum divitiarum, et nihilominus potest aliquis habere hanc virtutem, licet non possit habere illum actum exteriorem, quia potest bene disponere interiorum affectum circa honestatem et objectum talis virtutis. Eodem autem modo assensus fidei, qui est in intellectu, comparatur ad voluntatem, per modum actus exterioris, et ideo licet in intellectu desit materia talis actus, potest tamen simplex affectus esse bene dispositus ad honestatem seu obedientiam quæ est in illo actu, et ideo potest in voluntate esse habitus, qui hanc bonam dispositionem conferat; et hoc sensu videtur recte intelligi, quod D. Thomas in hac solutione dicit, licet in Christo non fuerit fides, fuisse tamen ex parte voluntatis quidquid ad obedientiam vel meritum fidei pertinet. Et eodem modo intelligo quod infra dicit, articul. 9, ad 1, licet in Christo non fuerit fides, fuisse tamen quidquid est perfectionis in fide.

¹ Infr. art. 6, ad 1, et art. 9, ad 1. Et 1. 2, q. 65, art. 5, ad 3. Et 2. 2, q. 48, art. 2, ad 1. Et 3, d. 26, q. 2, art. 5, q. 1, et d. 36, art. 2, ad 3.

² 2. 2, q. 47, art. 5, ad 3.

³ Art. præc.

⁴ Q. 34, art. 4.

ARTICULUS IV.

Utrum in Christo fuerit spes¹.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod in Christo fuerit spes. Dicitur enim Psalm. 30, ex persona Christi: *In te, Domine, speravi; sed virtus spei est, qua homo sperat in Deum. Ergo virtus spei fuit in Christo.*

2. Præterea, spes est expectatio futuræ beatitudinis, ut in secunda parte habitum est². Sed Christus aliquid expectabat ad beatitudinem pertinens, videlicet gloriam corporis. Ergo videtur quod in eo fuerit spes.

3. Præterea, unusquisque potest sperare illud quod ad ejus perfectionem pertinet, si sit futurum. Sed aliquid erat futurum, quod ad perfectionem Christi pertinet, secundum illud Ephes. 4: *Ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Ergo videtur quod Christo competit habere spem.*

Sed contra est quod dicitur Rom. 8: *Quod videt quis, quid sperat? Et sic patet, quod sicut fides est de non visis, ita et spes. Sed fides non fuit in Christo, sicut dictum est³; ergo nec spes.*

Respondeo dicendum, quod, sicut de ratione fidei est, quod aliquis assentiat iis quæ non videt, ita de ratione spei est quod aliquis expectet id quod nondum habet. Et sicut fides, in quantum est virtus theologica, non est de quocumque non viso, sed solum de Deo, ita etiam spes, in quantum est virtus theologica, habet pro objecto ipsum Deum, cuius fruitionem homo principaliter expectat per spei virtutem. Sed ex consequenti, ille qui habet virtutem spei, potest etiam in aliis divinum auxilium expectare: sicut et ille, qui habet virtutem fidei, non solum credit Deo de rebus divinis, sed etiam de quibuscumque aliis divinitus sibi revelatis. Christus autem, a principio sue conceptionis, plene habuit fruitionem divinam (ut infra dicetur⁴), et ideo virtutem spei non habuit. Habuit tamen spem respectu aliquorum quæ nondum erat adeptus, licet non haberit

QUÆST. VII. ARTIC. IV.

fidem respectu quorumcumque; quia, licet plene cognosceret omnia, per quod totaliter fides excludebatur ab eo, non tamen adhuc plene habebat omnia quæ ad ejus perfectionem pertinebant, puta immortalitatem et gloriam corporis, quam poterat sperare.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc non dicitur de Christo secundum spem, quæ est virtus theologica, sed eo quod quedam alia speravit nondum habita, sicut dictum est¹.

Ad secundum dicendum, quod gloria corporis non pertinet ad beatitudinem, sicut in quo principaliter beatitudo consistat, sed per quamdam redundantiam a gloria animæ, ut in secunda parte dictum est². Unde spes secundum quod est virtus theologica, non respicit beatitudinem corporis, sed beatitudinem animæ, quæ in divina fruitione consistit.

Ad tertium dicendum, quod ædificatio Ecclesiæ per conversionem fidelium non pertinet ad perfectionem Christi, quæ in se perfectus est, sed secundum quod alios ad participationem sua perfectionis inducit. Et quia spes dicitur proprie respectu alicujus, quod expectatur ab ipso sperante habendum, non proprie potest dici quod virtus spei Christo ratione inducta³ conveniat.

COMMENTARIUS.

1. Quæstio hujus articuli communis est omnibus beatis, et ideo non est hoc loco ex professo disputanda, sicut dictum est articulo præcedenti. Quoniam vero ea, quæ D. Thomas hic dicit, non nihil difficultatis habent ut intelligantur, aliquid breviter notandum est. Duo enim D. Thomas dicit: prius enim simpliciter negat in Christo fuisse virtutem spei, quia spes, ut est virtus Theologica, habet pro objecto Deum, seu fruitionem Dei, quam Christus sperare non potuit, quia semper eam habuit, spes autem est de re nondum possessa; quæ ratio manifeste probat non fuisse in Christo actum spei circa Deum, seu de animæ beatitudine, quia, sicut motus requirit ut mobile non sit in termino, ita spes, quæ veluti motus quidam est animi in rem consequendam, requirit in subjecto parentiam rei speratae. Addit vero secundo D. Thomas habuisse Christum spem respectu aliquorum, quæ nondum erat adeptus, ut est gloria cor-

¹ In corp. art.

² 1. 2, q. 4, art. 6, et q. 67, art. 4.

³ In corp. art.

poris, vel quid simile, quam spem in solutio-ne ad primum et secundum dicit non fuisse illam, quæ est virtus Theologica.

2. Ubi statim occurrit difficultas, cuius virtus sit hic actus; cum enim honestus sit, ad virtutem aliquam pertinere necesse est; non pertinet autem ad charitatem, quia non est actus amicitiae divinæ, sed proprii commodi, quod respicit tanquam objectum proprium.

3. Cajetanus hic, quem omnes sequuntur, dicit illum actum ad nullum virtutis habitum pertinere, quia non est proprie spes, cum non tendat in objectum arduum, ut sic; unde Durand., in 3, dist. 26, q. 3, dicit illum actum potius esse desiderii quam spei, quod etiam Cajetanus dicit; quanquam enim gloria corporis, ad humanam naturam comparata, sit quid arduum, tamen respectu animæ jam beatæ non est ardua, sed quasi connaturalis, et quasi præsens; et quamvis respectu Christi Domini possit objectum illud videri aliquo modo arduum, quia comparanda erat illa gloria per passionem et mortem, tamen diffi-cultas, quæ in hoc medio erat, potius per fortitudinem, obedientiam et charitatem erat superanda; respectu vero spei, non reddebat objectum arduum, quia jam erat quasi pro-sens, et maxime debitum, ratione unionis; non ergo pertinuit ille actus ad virtutem spei. Nec vero ad aliquam aliam, ut per se constat, et probatum est; ad nullum ergo habitum pertinet. Neque immerito (inquit Cajetanus), quia, qui videt Deum, et illo fruitur, per ipsam fruitionem est melius dispositus ad illum actum eliciendum, quam per habitum; non ergo indiget habitu.

4. Sed doctrina hæc mihi non satisfacit: et primum, ut omittam an illa ratio ardui, vel non ardui, quæ pendet ex causa intrinseca, vel statu personæ, efficiat diversitatem speci-ficam in actibus voluntatis (hoc enim magnam quæstionem habet, sed non possumus hic omnia disputare), negari non potest quin actus ille expectandi vel desiderandi gloriam corporis sit in se supernaturalis, cum sit de objecto supernaturali, et illi proportionatus; suppono enim esse actum perfectum, et ma-xime accommodatum objecto, qualem oportuit esse in Christo; ergo necesse est illum actum effici ab aliquo habitu infuso; propria enim adæquata ratio, propter quam necessaria-rius est habitus infusus, est actus supernatu-ralis, etiamsi fingatur non esse aliunde diffi-cilis, neque arduus; ex hoc enim solo quod supernaturalis est, est satis difficilis, quia est

in proportionatus potentia, et ideo oportet illam per habitum elevari, ut perfecte et connaturali modo possit elicere talum actum. Neque ad expedientiam hanc difficultatem sufficit illa melior dispositio per visionem et fruitionem, quam Cajetanus invenit, quia illi actus non sunt principium eliciens hunc, de quo agimus; nos autem quærimus principium eliciens et proxime elevans potentiam, et quod sit veluti facultas intrinseca ad illum actum; sicut per visionem beatam optime disponitur beatus ad amandum Deum, nihilominus tamen necessarius est habitus, a quo hic amor elicetur, quia, licet visio bene disponat ex parte objecti, non tamen dat potentia propria facultatem ad illum actum; et eadem ratione, quamvis per amorem Dei bene disponatur beatus ad amorem proximi, nihilominus requiritur habitus ad talem actum, et idem fere est de omnibus aliis actibus virtutum, ad quos potest beatus dici aliquo modo bene disponi per visionem et fruitionem. Propter hanc ergo rationem videtur mihi dicendum, necessarium esse habitum infusum, ad quem proprie talis actus pertinet.

5. Ut vero previter explicemus, quis ille sit, advertendum est, ex 2. 2, circa Deum, ut est bonum nostrum nobis amabile amore concupiscentiae, quo amamus nostram supernaturalem beatitudinem, plures actus versari posse, scilicet, amoris, desiderii, spei, et delectationis seu gaudii, ex quibus actibus amor fertur in objectum secundum se, et ex illo sequitur desiderium, si objectum sit absens, et spes, si etiam sit arduum; si vero sit præsens et possessum, sequitur gaudium, et isti actus omnes sunt supernaturales, respectu supernaturalis beatitudinis, et theologici, cum Deum ipsum attingant; et ex illis licet spes et desiderium non maneant in beatitudine, amor tamen et gaudium manent, quia isti non requirunt imperfectionem, seu parentiam boni; unde fit manere etiam in patria aliquem habitum, a quo isti actus elicantur, ut satis probat discursus supra factus; ab illo ergo habitu, a quo elicuntur hi actus, manat etiam actus ille expectandi, vel desiderandi gloriam corporis de qua agimus, sunt enim isti actus inter se connexi; sicut enim anima appetit corpus, ita habitus ille, quo amamus, et gaudemus de beatitudine animæ, tanquam de bono nostro, desideramus beatitudinem corporis.

6. *Dubium.*—Quod si tandem queras quis

sit ille habitus, a quo tam ille amor et gaudium, quam haec expectatio elicuntur, respondent aliqui esse charitatem. Sed non vere, potest enim charitas sub propria ratione benevolentia Dei in se ipso amare illa bona; potest etiam imperare, vel referre omnem alium amorem ad Deum; tamen elicere proprium amorem concupiscentiae, et alios actus qui cum illo connexi sunt, non potest; differunt enim isti amores essentialiter; habent enim motiva, honestates et difficultates diversarum rationum. Propter quod dixit etiam hic D. Thomas, ad 3 (quod valde notandum est), sperare alius bona, scilicet, propter illorum benevolentiam, non pertinere ad virtutem spei, sed ad aliam, quæ non potest esse nisi charitas. Ut ergo quod sentio tandem dicam, existimo omnes hos actus re ipsa ad eumdem habitum pertinere, qui prout est in via dicitur spes, denominatione sumpta ab actu difficiliore, et maxime arduo et necessario viatori; idem vero habitus est habitualis amor concupiscentiae propria beatitudinis; licet ergo ille habitus, ut connotat imperfectionem spei, non maneat in beatis, tamen prout potest esse principium amandi, et consequenter etiam fruendi propria beatitudine supernaturali, manere potest. Et hoc modo intelligendum est, virtutem spei non manere in beatis, seu non fuisse in Christo, scilicet, quoad imperfectionem quam connat, sicut art. 2 dictum est de continentia, et statim de aliis dicitur. Et hoc etiam modo intelligi potest, quod D. Thomas infra, art. 9, ad 1, dicit, licet in Christo non fuerit spes quoad defectum, fuisse tamen quidquid est perfectionis in spe. Idem in 3, dist. 13, q. 4, art. 2, quæstiunc. 1, ad 1; et ibi Bonavent., art. 1, q. 3, ad 1. Clarius Alexander, 3 p., q. 42, mem. 3, ad 1, dicit in Christo non fuisse spem in ratione spei, quod infra exponens, ait fuisse in illo quod est perfectionis in spe, scilicet, adhæsionem cum bono, sed non cum illa imperfectione, quæ est expectatio boni quod non habetur; et hoc etiam tantum probat ratio, qua hic concludit D. Thomas spem non fuisse in Christo, quia spes respicit Deum, ut objectum nondum habitum; hoc enim est verum de primo actu spei, et de habitu, prout illum respicit; at vero ut elicit actum amoris, respicit corpus, ita habitus ille, quo amamus, et gaudemus de beatitudine animæ, tanquam de bono nostro, desideramus beatitudinem corporis.

6. *Dubium.*—Quod si tandem queras quis

DISPUTAJO XIX.

In duas sectiones distributa.

DE VIRTUTIBUS MORALIBUS ANIMÆ CHRISTI.¹

Duplex genus virtutum moralium.—De Theologicis virtutibus nihil superest dicendum; etenim de charitate, quia cum gratia omnino conjuncta est, tractatum est, cum de gratia disputaremus. De fide autem et spe, praeter ea quæ dicta sunt inter expoundendos articulos Div. Thomæ, nihil dicendum superest, quod ad hunc locum pertineat. Reliquum ergo est, ut de virtutibus moralibus dicamus, quæ duplices sunt, ut ex 1. 2 suppono: aliae per se infusæ, aliae vero suo genere acquisitæ, quæ per accidens interdum infundi possunt. De utroque ergo virtutum genere breviter disserendum est.

SECTIO I.

Utrum omnes virtutes morales et supernaturales fuerint infusæ animæ Christi, simul cum gratia.

1. Respondeo, omnes hujusmodi virtutes ruisse animæ Christi infusas a principio sua creationis et conceptionis, sine imperfectionibus tamen, quæ vel peccatum supponunt, vel statui beatitudinis repugnant. Prior pars non est magis certa, quam certum sit infundi justis hujusmodi virtutes, quod tamen non est certum, sed sub opinione; tamen, supposita illa sententia, quæ sine dubio verior est, nullus, qui bene de Christo sentiat, dubitare potest in conclusione posita; erroneum enim esset dicere posse alios justos habere actus virtutum moralium perfectiores, quam potuerint esse in anima Christi; si ergo in aliis possunt esse isti actus supernaturales, et propter eos infunduntur habitus virtutum moralium supernaturales, multo magis asserendum est, hos habitus fuisse infusos animæ Christi. Et hinc etiam constat fuisse infusos a principio; quia hujusmodi virtutes simul cum gratia infunduntur, et ideo Gregorius, 2 Moral., c. ultim., inter dona quæ omnibus justis ab Spiritu Sancto dantur, tam ponit virtutes morales, quam Theologales. Secunda pars conclusionis in genere sumpta evidens est, quia, cum Christus a principio fuerit beatus, et incapax fuerit peccati, certum est non potuisse habere virtutes quæ requirunt, vel supponunt in subjecto hanc imperfectionem, sicut supra diximus de continentia; illa enim dicil

virtutem connotando imperfectionem repugnantem beato, et simile est de poenitentia, quæ simpliciter dicta supponit peccatum vel saltem capacitatem peccati; et ideo ferre omnes Theologi, in quarto, dist. 14, negant habuisse Christum hanc virtutem, ut videre est in D. Thoma, dist. 14, q. 1, art. 3, q. 2; Palud., q. 4; Soto, q. 2, ad finem; Alens., 3 p., q. 42, memb. 2, et aliis.

2. *Dubium.*—Dubitari vero de hac virtute potest, an habitus ille, qui in nobis est poenitentia, nullo modo fuerit in Christo; an vero habitus ipse sub alia ratione esse potuerit, quamvis non fuerit sub ea imperfectione, quam nomen poenitentiae denotat. Respondetur hoc pendere ex variis opinionibus circa hanc virtutem, quas hoc loco tractare ex professo non possumus. Quidam enim existimant poenitentiam esse singularem habitum virtutis ab omnibus aliis distinctum, cuius unicus et adæquatus actus est satisfacere Deo pro injuria in ipsum commissa ab ipso poenitente. Et juxta hanc sententiam, omnino negandum est habuisse Christum talem habitum, quia habere non potuit aliquem actum ad talem habitum pertinenter. Aliorum vero sententia, et fortasse probabilior est, habitum illum, qui in nobis est poenitentia, licet ita denominetur ex habitudine ad illum actum detestandi proprium peccatum, tamen secundum se non limitari ad illum actum solum, sed posse habere alios, qui non supponunt in operante aliquod peccatum, imo nec potentiam peccandi; ut est simplex odium peccati propter vitandam divinam injuriam, et propositum vitandi divinam injuriam, non in satisfactionem præteritæ, sed per se propter turpitudinem ejus, seu propter honestatem, quæ est in contrario objecto. Item voluntas seu bonus affectus ad recompensationem divinæ offensæ, a quocumque illata sit. Addunt etiam alii, hunc habitum poenitentiae re ipsa non esse virtutem distinctam ab omnibus aliis virtutibus moralibus; sed vel esse charitatem, vel justitiam, vel certe religionem, quod ego cum Cajetano valde probable existimo.

3. Et hac sententia nunc supposita ut probabiliori, consequenter dicendum est, sicut in Christo fuit justitia, seu religio ejusdem rationis cum virtute religionis, quæ infunditur aliis hominibus justis, ita in illo fuisse eundem habitum virtutis, qui in nobis est poenitentia, quamvis in illo non habuerit rationem poenitentiae, quia in illo non fuit illa